

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА  
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ  
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ НАУК**



# **ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ  
ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**м. Житомир, 16 квітня 2025 року**

**Житомир 2025**

**УДК 316.422(477)**

**Т 65**

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Поліського національного університету.*

*Протокол № 10 від 28 травня 2025 р.*

### **Редакційна колегія:**

#### **Голова редакційної колегії:**

**Олег Скидан** – доктор економічних наук, професор, ректор Поліського національного університету

#### **Члени редакційної колегії:**

**Наталія Куцмус** – доктор економічних наук, професор, завідувачка науково-дослідної частини Поліського національного університету, професор кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції

**Віталій Данкевич** – доктор економічних наук, професор, декан факультету права, публічного управління та національної безпеки Поліського національного університету

**Володимир Муляр** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Поліського національного університету

**Вікторія Мельничук** – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

**Неля Романюк** – доктор історичних наук, професор, професор кафедри суспільних наук Поліського національного університету

**Олександр Суліменко** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

**Геннадій Махорін** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

**Світлана Шевчук** – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

**Світлана Марченко** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

**Тетяна Михайлова** – старший лаборант кафедри суспільних наук Поліського національного університету

### **Рецензенти:**

**Наталія Малюга** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету.

**Людмила Горохова** – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

**Трансформації та пріоритети розвитку українського суспільства в контексті європейських інтеграційних процесів: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 квітня 2025 р., м. Житомир). Житомир: Поліський національний університет, 2025. 107 с.**

Збірник сформовано за матеріалами доповідей учасників III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформації та пріоритети розвитку українського суспільства в контексті європейських інтеграційних процесів», яка відбулася в Поліському національному університеті (м. Житомир) 16 квітня 2025 року.

**Матеріали конференції надруковано в авторській редакції.**

## ЗМІСТ

**Володимир Муляр**

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ  
О. ШПЕНГЛЕРА .....6

**Іван Загрійчук**

ПРИРОДА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ФІЛОСОФСЬКИЙ  
КОНТЕКСТ .....13

**Світлана Шевчук, Любов Кондратюк**

НЕПОТИЗМ ЯК МЕНТАЛЬНА РИСА УКРАЇНЦІВ У ПОРІВНЯННІ З  
ЄВРОПЕЙЦЯМИ .....20

**Олександр Неприцький**

УКРАЇНО-РОСІЙСЬКА ВІЙНА І ЗАГРОЗА ЄДНОСТІ ЗАХІДНОЇ  
ЦИВІЛІЗАЦІЇ .....26

**Оксана Литвинчук**

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ В  
УМОВАХ ВІЙНИ .....30

**Марина Кругляк, Андрій Шостачук**

ВИКРИТТЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ — КРЕДО ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ГЕРТИ  
МЮЛЛЕР .....35

**Вікторія Мельничук**

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ VS ІНТЕРКУЛЬТУРАЛІЗМ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ  
КОНТЕКСТ .....41

**Володимир Муляр**

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ КОНФЛІКТ  
КОЧОВИКА І АНТЕЇСТА .....46

**Іван Загрійчук,**

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри філософії та соціології

Українського державного університету залізничного транспорту

## **ПРИРОДА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ**

Ще з часів Геракліта відомо, що «все тече, все змінюється». Звучить банально, декларативно, проте вірно. Однак таке визнання мало що дає для глибокого усвідомлення законів, за якими ця плинність здійснюється. Спливло немало часу, перш ніж ці закони були розгорнуто виписані в теорії розвитку, яка отримала назву діалектика. Послуговуючись діалектикою та її законами, можемо сказати, що поняття «трансформація» дещо уточнює та конкретизує сам процес постійних, як нам здається, змін. Етимологія слова вказує на те, що мова йде про рух форми, де «транс» означає рух, а «форма», починаючи від античності, завжди була якщо не сталою, незмінною, як у Аристотеля, то принаймні змінювалась не часто. Можна сказати – періодично. Ця періодичність, що реалізується час від часу, була ґрунтовно розроблена німецьким філософом XIX століття Гегелем.

Сьогодні частіше всього інтеграційні процеси досліджуються в окремих сегментах суспільного розвитку, як-то наприклад, в економічному, політичному, соціальному, культурному та інших планах [1, 2], або в чисто філософському аспекті. Наше завдання полягає в тому, щоб інтерпретувати теоретичне розуміння розвитку суспільства на широко розповсюджених прикладах із повсякденного життя, що проходять через серце і розум учасників історичного процесу, і вийти на осмислення сутності сучасних завдань, що стоять перед Україною в контексті європейської інтеграції.

Як би нам не хотілось бути оригінальними, але як на мене, мова повинна йти про творче застосування принципів діалектики, що відкриті мислителями класичної доби філософії. Це і буде творчим внеском у сучасну філософію, яку можна і потрібно збагатити, застосувавши діалектичні закони до аналізу сучасних процесів суспільного розвитку. Одночасно це також буде розвитком сучасної практики, теоретичним супроводом інтеграційних процесів, які, хочемо ми того чи ні, відбуваються в умовах глобалізації. Інтеграція України в європейські структури, це лише окремий приклад трансформацій, що відбуваються сьогодні у світі.

Стосовно зміни форми, трансформації наявних суспільних і не тільки суспільних структур, то слід визнати, що форма протягом тривалого розвитку є таки незмінною. У вченнях мислителів минулого доля істини в трактуванні незмінності форми присутня і не є безпідставною. Форма є незмінною на етапі розвитку будь-якого процесу, допоки вона не стримує розвитку, на етапі так званої еволюції. Саме тому в економічному, політичному, культурному та інших сегментах суспільного життя так багато важить стабільність, зрозумілі та прозорі «правила гри». Для повноцінного та ефективного розвитку суспільства його соціальні структури не повинні, допоки вони сприяють розвитку, або принаймні суттєво не заважають, змінюватись. Підтверджується сказане, наприклад, тими руйнівними наслідками для виробників, до яких веде часта зміна економічних умов господарювання. Це стосується й інших соціальних та політичних структур, які виконують роль форми розвитку змісту.

Форму будь-якого об'єкта можна визначити так: це те в ньому, що не дивлячись на його зміни, він залишається одним і тим же об'єктом. Таким чином, зміна форми не відбувається безперервно. Як уже було сказано, вона змінюється періодично. Періодичні зміни форми не можуть відбуватись еволюційно, вони відбуваються стрибками, перериванням поступовості. Виходячи з цього, форма і її зміст у процесі розвитку знаходяться в напрузі,

складають протиріччя. За великим рахунком вони практично ніколи не є абсолютно тотожними. Тотожність між ними діалектична, внутрішня.

Як це відбувається у реальному житті? Розвиток будь-якого процесу пов'язаний з накопиченням протиріч, що і є змістовним розвитком наявних соціальних і політичних структур, їхнім наповненням. Коли наповнені змістом структури починають стримувати розвиток, настає час ці структури замінити. Але в силу консервативного характеру структур, останні ще довго залишаються і єдиною ознакою, критерієм їхньої невідповідності змісту є сповільнення розвитку, гальмування останнього. Це банальні речі, які всім теоретикам відомі, проте важливо їх вчасно, відповідним чином схопити, усвідомити, зафіксувати в реальному життєвому процесі.

Враховуючи той факт, що зміст розвивається постійно, часто стихійно, а форма тривалий час залишається незмінною, суб'єктивно, емоційно, учасники процесу цю напругу відчують перманентно. В нових, тільки-но створених структурах, якщо в них вірно відтворені потреби розвитку, такого напруження майже не відчувається. Більше того, в цей час індивіди, задіяні в даному процесі, відчують свободу, великі можливості, спроможність реалізувати як свої особисті амбіції, так і послужити людям, суспільству. Недаремно будь-які кризи сприймаються не лише як трагедія, але й як великі можливості, які важливо не згаяти. Оскільки важливо теоретичні викладки підтверджувати прикладами, то варто тут нагадати «шалені» 90-і роки минулого століття і як тодішні можливості реалізували різні країни пострадянського простору: успішне реформування економічних та політичних структур країнами Балтії і «малинові піджаки» як символ перетворення радянської державної власності в олігархічну у деяких інших державах, що виникли в той же самий час.

Коли в рамках давно існуючих суспільних структур, які є формами розвитку, зміст суттєво наповнився, збагатився, але можливості даних структур ще далеко не вичерпані стосовно забезпечення подальшого змістовного розвитку, учасники процесу починають відчувати обмеженість

власних спроможностей, неможливість отримувати при тих же зусиллях попередні результати. Тоді й починається стагнація. Організатори бізнесу, чи агенти державного управління, наприклад, зосереджені спочатку на стимулюванні людини, як актора будь-якого процесу, і тільки потім, коли через стимулювання суб'єкта діяльності не вдається оживити структури, починають задумуватись над зміною, трансформацією самих структур.

Отже, говоримо про суспільні структури, але, якщо придивитись до будення життя в усіх його формах, то подібна логіка присутня всюди, в тому числі й у особистій долі кожної людини. Візьмемо для прикладу все ті ж 90 і роки минулого століття. Для абсолютної більшості людей життя змінилось кардинально і враз. Багатьом прийшлося змінити професію, вид діяльності, форму та спосіб власного існування. Хтось роздумував довго, хтось прийняв рішення відразу, але це так чи інакше була різка зміна життєвої траєкторії, це була трансформація звичного способу життя. Окремі індивіди не змогли знайти себе в нових умовах, а деякі в момент розчарування навіть покінчили з життям.

І тут я б хотів звернути увагу на наступну обставину. У момент найвищої напруги між формою і змістом стає вже зрозуміло всім, або практично всім, що потрібна трансформація життєвих структур. Але доволі тривалий період, коли напруга між формою і змістом ще не досягла своєї кульмінації, більшість людей, не дивлячись на їх бурчання стосовно недоліків суспільної організації, готові все ж таки скоріше жити в набридлих суспільних структурах, які їх сковують, ніж проти них виступати, тим більше трансформувати, докладати зусилля до їх заміни.

Найбільш чутливі, освічені, з твердим моральним стержнем особистості не тільки сигналізують суспільству про назрілі зміни, але й намагаються діяти. Правда, такі індивіди сприймаються пересічними громадянами і особливо управлінською номенклатурою як незручні, як порушники звичного порядку і навіть як скандалісти, від яких краще дистанціюватись. А уповноважені владними функціями прагнуть від таких індивідів звільнитись, що до речі сталося у 2010 році з членом правління Федерального банку Німеччини Тіло

Сарациною у зв'язку з написанням ним книги «Німеччина сама себе руйнує» [3], в якій він виступив з критикою політики мультикультуралізму.

З того часу пройшло більше 14 років і проблема тільки ускладнилась із-за невчасної трансформації державних структур з управління процесами імміграції та удосконалення принципів їх роботи. Частково про цю проблему сором'язливо говорили тодішні лідери Європи [4, 5], але практично ніяких рішень не було прийнято, що й стало причиною сьогоденішньої політичної кризи в Німеччині та зростанням впливу на політичне життя країни праворадикальних ідей.

Невгамовні часто попадають під опалу. Коли ж мова йде про суспільство в цілому, про необхідність трансформувати загальнонаціональні економічні та політичні структури, то ті, хто за такі зміни ратує, перетворюються на дисидентів. Їх оголошують порушниками громадського спокою, а то й такими, що виступають проти основ суспільства і держави. А це вже кримінальний злочин. Як наочність сказаного, тут годяться не лише замальовки з радянського минулого, але й смертний вирок демократичного суду Афін Сократу, еміграція К. Маркса в Англію з причини його переслідування на батьківщині і т. п.

Значна частина громадян, а інколи навіть більшість, сприймають трансформаційні процеси через серце, через емоції. Та й свідомість має властивість дещо відставати від реальних процесів. Навіть освічена частина суспільства часто не встигає осмислювати зміни, що накочуються валом. Не даремно на слуху в такі періоди суспільного розвитку все частіше звучить сентенція: немає пророків у своїй батьківщині. Власне, за останні три десятиліття ми в цьому переконались. Прикладами несприйняття нового є обрання на перших вільних виборах до законодавчого органу представників старої номенклатури, захист символів комуністичної влади нуворишами і багато інших прикладів, в яких старе і нове переплітається, часто чудернацьким способом. Знову ж таки, чи не є сьогодні вітання деякими користувачами соціальних мереж одне одного з комуністичними радянськими святами саме такими дивними абераціями свідомості.

Але при чому тут філософський контекст, заявлений в назві доповіді? Справа в тому, що філософські, теоретичні концепти – це не відірвані від життя істини. Сприйняття істини учасниками історичного процесу, прийняття її є дуже важливими. Хочу зосередитись на тому, чого вже торкався вище, та продовжити. Різними верствами суспільства назрілі зміни усвідомлюються по-різному, випереджаючи, чи, навпаки, сповільнюючи сприйняття реальних тенденцій розвитку. Пов'язано це також, як відомо, з різним ступенем зрілості наступаючих змін, а не тільки з освітнім рівнем різних груп громадян. І навіть ті, хто, як кажуть сьогодні, в тренді, часто чітко не представляють собі реальні тенденції трансформацій. Хорошим прикладом цієї думки є сюжети класичних художніх творів, де головні герої часто в сумнівах та інтелектуальних муках приймають рішення, з трудом відважуються на практичні кроки якраз в силу усвідомлення, чи недоусвідомлення ступеню зрілості протиріччя. Герої гостросюжетних художніх творів часто довго зважують – чи варто діяти вже сьогодні, чи слід зачекати, дати можливість протиріччю дозріти, щоб рішення «впало як стиглий плід».

Оскільки тема нашої конференції «Трансформації та пріоритети розвитку українського суспільства в контексті європейських інтеграційних процесів», то поглянемо на цю проблему через призму викладеного вище. Дуже добре, що в назві конференції звучить концепт «інтеграційні процеси», а не стандарти інтеграції. Хоча, як відомо, в практичному плані сьогодні частіше проголошується необхідність запровадити в економічне і політичне життя європейські стандарти. Звичайно, ми повинні орієнтуватись на певні стандарти, які в Європейському Союзі існують. Але виникає питання, чи всі стандарти сьогоденної Європи задовольняють саму Європу? Як бачимо, ні. Відповідно, вони будуть змінюватись, уточнюватись, трансформуватись. І цей процес уже відбувається. Звідси випливає, що в перемовинах щодо вступу України у європейське співтовариство, Україна, враховуючи досвід останніх років, може і повинна запропонувати трансформацію окремих сторін функціонування самого Європейського Союзу, а не лише переймати та

імплементувати уже наявні стандарти. Адже в разі вступу України до цього об'єднання, зміниться якість самого Союзу, а значить виникне потреба і в трансформації існуючих його структур.

Власне, що таке суспільні стандарти? Це випрацювані органічні форми розвитку суспільства. В дусі нашої розмови це означає бути уважним до суспільних запитів, а при необхідності бути готовим до зміни суспільних структур у зв'язку з цими запитами. Сам факт вступу України в Євросоюз, повторюю, якісно змінює це утворення, особливо в умовах російсько-української війни та руйнації геополітичного статус-кво, що склався за результатами Другої світової війни. Україна може і повинна запропонувати і свої напрацьовані вимоги, своєрідні стандарти, які б могли вдосконалити функціонування європейської спільноти. В протилежному разі ми приречені на історичне учнівство, що позбавляє нас національної суб'єктності.

Сьогодні виникають питання не лише щодо суб'єктності України у зв'язку з російсько-українською війною. Ми є свідками певного ураження й суб'єктності Європейського Союзу. Посилення, збільшення суб'єктності як України, так і Євросоюзу лежить у площині загальноєвропейської трансформації суспільних та політичних структур з участю України, спираючись на досвід останніх років.

### **Список використаних джерел**

1. Мамонов К. А., Пруненко Д. О., Гой В. В., Коваленко Л. Б. Стан та трансформаційні процеси, що відбуваються в економіці України. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/7579/7623> (дата звернення: 25.04.2025)
2. Шайгородський Ю. Поняття «трансформація» як інструмент аналізу соціальних змін. Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. 2010. № 4. С. 51–53.

3. Німеччина самоліквідується. URL:  
[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%96%D0%BB%D0%BE\\_%D0%A1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BD](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%96%D0%BB%D0%BE_%D0%A1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BD) (дата звернення: 25.04.2025).
4. Меркель заявляє про провал мультикультурної моделі в Німеччині. URL: [https://zn.ua/ukr/ARCHIVE/merkel\\_zayavlyae\\_pro\\_proval\\_multikulturnoyi\\_modeli\\_v\\_ni\\_mechchini.html](https://zn.ua/ukr/ARCHIVE/merkel_zayavlyae_pro_proval_multikulturnoyi_modeli_v_ni_mechchini.html) (дата звернення: 25.04.2025).
5. Услід за Меркель і Кемероном про провал політики мультикультуралізму заявив Саркозі. URL: <https://tyzhden.ua/uslid-za-merkel-i-kemeronom-pro-proval-polityky-multykulturalizmu-zaiavyv-sarkozi/> (дата звернення: 25.04.2025).

**Світлана Шевчук**

кандидат філософських наук, доцент,  
доцент кафедри суспільних наук  
Поліського національного університету

**Любов Кондратюк,**

кандидат філософських наук, доцент,  
доцент кафедри філософії та суспільних наук  
Тернопільського національного педагогічного  
університету ім. В. Гнатюка

## **НЕПОТИЗМ ЯК МЕНТАЛЬНА РИСА УКРАЇНЦІВ У ПОРІВНЯННІ З ЄВРОПЕЙЦЯМИ**

«Пізнай самого себе – і ти пізнаєш світ»

(Г.С. Сковорода)

Кожен народ, який прагне свідомо вибудовувати своє майбутнє, має пізнати самого себе, особливості власної психіки, які склались впродовж